

II.
~~TWEEDE~~ HOOFDSTUK / DE MIDDELEEUWSE KARTUIZERHISTORIO-
 GRAFIE TE SCHEUT.

Kartuizerkronieken in de Nederlandse provincie.

§1. Het stichtingsverhaal door Adriaan Dullaert : het handschrift ; de auteur ; genre en geloofwaardigheid

§2. De kroniek van Scheut (ab initio - 1533) : het handschrift; de copist Jan Tourneur ; de opstellers van de kroniek : prior Voet, Matthias Tsergoossens, Jan de Grootte en Joost Smets ; de waarde van het verhaal verschilt volgens de medewerkers.

Er zijn wel stichtingsverhalen in de Nederlandse kartuizerprovincie te vinden , die ~~het~~ relaas van Adriaan Dullaert over de ^{oorsprong} ~~stichting~~ van Scheut chronologisch voorafgaan. ~~Neemtans zal~~ Dullaert in deze kloosterliteratuur ~~steeds~~ een bijzondere plaats ~~blijven~~ inneemen. Als stadssecretaris van Brussel ^{is hij} rechtstreeks betrokken bij de ~~kloosterstichting~~. sluit hij In zijn verhaal helemaal niet aan bij de meestal anonieme kloosterliteratuur van zijn tijd. Integendeel hij is helemaal afhankelijk van een opkomend genre in de XVde eeuw : het mémoire.

~~Daarnaast staat~~ ^{gaat} ~~de~~ kloosterkroniek van Scheut, ~~die~~ voor zover bekend, de andere, chronologisch vooraf~~gaat~~. Maar niet alleen daarom ^{is} ~~zou~~ zij merkwaardig zijn. Door de verscheidenheid van auteurs, die aan ~~het~~ geheel meewerkten, is dit verhaal tot een spiegel gegroeid, van de meest verscheiden karaktertrekken die het ~~klooster~~leven ~~van~~ Scheut ^{kenmerkten} ~~moeten~~ kenmerken hebben. Men ontmoet er vroomheid naast kritische wetenschap, vriendschap naast economische zakelijkheid, mystiek naast verbittering. Dit heeft zijn weerslag op het genre dat in de kroniek gebruikt wordt. Van annalistische beschrijving tot de meest doorvoelde weergave van het leven der monniken, van het ekon^omische relaas naar

een toegespitste aandacht voor de kleine levenshoudingen van personen .Dit alles vindt men door elkaar.Het maakte de auteursproblematiek niet eenvoudiger.

Om de historiografie in en over het klooster te Scheut naar haar werkelijke waarde te beoordelen is het nodig deze bedrijvigheid te situeren in het kader van de geschiedschrijving in de Nederlandse ~~K~~artuizerprovincie.

De kronieken van de Provincia Teutonica zijn niet zo zeldzaam.Men kan een lijst opmaken van dergelijke bronnen voor de volgende kloosters (1) :

UTRECHT : Nieuwlicht.

Een beschrijving van de stichtingsperiode (circa 1395), in 1440 opgesteld (2).Daarnaast fragmenten van een kroniek, die toegeschreven wordt aan ~~Gysbert~~ Rutemberch (XVde eeuw) (3).

LUIK : Twaalf Apostelen

Een Liber Fundationis, stichtingsverhaal dat een dodenregister ~~van~~ en een Liber benefactorum voorafgaat (4).

SCHEUT : Onze Lieve Vrouw van Gratie.

~~Ben~~ Origo van het klooster door Adriaan ~~Dulbert~~ circa 1472 beëindigd (5).Een kroniek van 1450 tot 1533 (6).

HERNE : Capella B.M.V.

~~Ben~~ kroniek van Arnold Beeltsen (o.1482 begonnen) en Jan vander Maude, die voorgaande kroniek voortzet tot 1534 volgens het "menologisch" genre (7)

1.H.J.J.SCHOLTENS,De litteraire verhouding van de Kartuziers in de Nederlanden, in OGG., 1951, 37-39.

2. L.VAN HASSELT,Het Necrologium van Het karthuizer-klooster Nieuwlicht..., in Bijdr.en Meded.Hist.gen.Utrecht, IX, 1886, 126-392.

3. DE WAL, II, 86^v, 1557 : Quinta Novembris moritur Ven.:D.Gysbertus Rutemberch professus et procurator domus Ultralectinae per 22 annos; ~~scripsit~~ scripsit librum professionum et obituum suorum confratrum, quo sepius usus sum ... "Cfr.H.J.J.SCHOLTENS, a.c., blz.39.

4. LUIK.Staatsarchief.fonds Chartreuse.n.6.

- LEUVEN : Sint Maria Magdalena.
Een kroniek van 1498 tot 1525 waarschijnlijk voor een deel opgesteld door de monnik Jan Vekestyl. Later aangevuld tot 1587 (1).
- GENT : Koningsdal
Een kroniek vnsaf de stichting tot het begin van de XVIde eeuw door Pieter van Axel (2).

Voornoemde verhalen zijn bewaard in hun oordpronkelijke tekst of door afschrift, volledig of gedeeltelijk. Van Rutemberch 's Utrechtse monnikengeschiedenis bij voorbeeld zijn slechts enkele fragmenten bewaard in het Collectaneum van P. de Wal. (3). Ook de Gentse kroniek ~~lijkt~~ wel fragmentarisch gecopieerd in een documentenverzameling van dezelfde historicus.

Voor Zeelhem, Brugge, Antwerpen-Lier zijn totnogtoe geen kronieken bekend, evenmin als voor de meeste kloosters uit het Noorden. Van Sint-Maartensbos bij Geraardsbergen gingen gelijkaardige werken verloren tijdens de godsdiensttwisten (4).

5. WENENW, Nationalbibliothek, ser. nov. 12779.

6. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 5764 (cat. 3860).

7. Uitg. E. LAMALLE, Arnold Beeltsen et Jean Ammonius, Chronique de la Chartreuse de la Chapelle à Herines-lez-Enghien, Leuven, 1932.

1. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 15015 (cat. 1223), f. 441-462 en hs. 4051-4068 (cat. 3856), f. 47-114. Uitg. E. R. EUSENS, Chronique de la Chartreuse de Louvain depuis sa fondation jusqu'à l'année 1525, in ASHB., XIV, 1877, 228-299.

2. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 4051-4068 (cat. 3856), f. 124-135^v. Cfr. SCHOLTENS a.c., 38.

3. cfr. supra, blz 13, n. 3.

4. BRUSSEL, Kon. bibl., hs 11616 : J. B. DE VADDEBE, Historia Monasterii... f. 166 : zegt geen gegevens te hebben over Herman van Lochem, vroeger monnik van st.-Maartensbos " eo quod omnes eiusdem Carthusiae Collectanei libelli vel vulcano cesserint vel malignantium rabie deperierint

Onder deze kronieken nu moet onderscheid gemaakt worden. Sommigen zoals het klein verhaal dat het obituarium van Utrecht voor gaat, ~~en~~ het Liber Fundationis van Luik, dat aan het begin staat van een dodenregister en het mémoire van de stadssecretaris Dullaert over het ontstaan van het klooster te Scheut, beperken zich tot commentaar op de stichtingsoorkonden of de eerste onderhandelingen over de oprichting van een kartuizerconvent. De kronieken van Scheut, Herne Gent en Leuven overschrijden deze beperking in de tijd en worden dan ook meer verhalend, vooral wanneer de auteurs ooggetuigen zijn.

Op het einde van de XVde en in het begin van de XVIde eeuw stemt de kartuizerkroniekschrijver zich meer af op de personen, en niet ~~meer~~ zozeer op de algemene ontwikkeling van de kloosterinstelling. Het is het menologische genre, dat vooral in de kroniek van Herne door Jan Ammonius beoefend werd, maar waarvan in de Scheutse kroniek ook voorbeelden te vinden zijn.

§1 Het stichtingsverhaal door Adriaan Dullaert.

De Nationalbibliothek te Wenen bewaart een luxe-codex uit de XVde eeuw onder nummer 12779 van de series nova. Deze bevat een Origo domus Cartusiansis extra oppidum Bruxellense (1). Reeds de Analecta Bollandiana vestigden de aandacht op het handschrift (2) dat slechts onvolledig uitgegeven was naar een XVIIde eeuwse copie, die op het Brussels stadsarchief bewaard wordt (3).

1. Oud nummer cod. 7998. Cfr. M.A. BECKER, Die Sammlungen der vereinten Familien- und Privatbibliothek Sr M. des Kaisers, I, Wenen, 1873.
 2. Catalogus codicum hagiographicorum qui Vindebonae asservantur in bibl. privata Ser. Caesaris Austriaci, in AB, XIV, 1895, 262.
 3. BRUSSEL, Stadsarchief, nr. 1353. Uitg. Origine de la Chartreuse de Scheut sous Anderlecht, in ASHB, IV, 1867, 87-122.

Order deze kronieken nu moet onderzocht worden.
 Sommigen zoals het klein verhael dat het collegium van Utrecht vooraf
 gaat, het liber fundationis van lulk, dat aan het begin staat van
 een bodenregister en het mémotre van de stadssecretaris Dullier
 over het ontstaan van het klooster te Schent, beperken zich tot com-
 mentaar op de stichtingsoorkonden of de eerste onderhandelingen over
 de oprichting van een kerktuizerconvent. De kronieken van Schent, Herne
 Gent en Leuven overschrijven deze beperking in de tijd en worden dan
 ook meer verhaelend, vooral wanneer de auteurs ooggetuigen zijn.
 Op het einde van de XVde en in het begin van de XVIde
 eeuw stemt de kerktuizerkroniekakachrijver zich meer af op de personen,
 niet meer zozeer op de algemene ontwikkeling van de kloosterinstelling.
 Het is het monologische genre, dat vooral in de kroniek van Herne door
 Jan Ammonius beoefend werd, maar waarvan in de Schentse kroniek ook
 voorbeelden te vinden zijn.

§1 Het stichtingsverhaal door Adriaan Dullaert.

De Nationaalbibliotheek te Wenen bewaart een 17de-eeu-
 uit de XVde eeuw afkomstig handschrift van de Originele
 een Originele Analysa bol
 slechts onvoldoende op het
 Het stichtingsverhaal door Adriaan Dullaert is getiteld:
Origine domus Cartusianensis extra oppidum Brunnellensis. Vier
 handschriften geven een onvolledige tekst, een is volledig. E.
 Reuseus besorgde een uitgave van de Origine volgens een
 onvolledig afschrift uit de xvde eeuw, dat in het Stads-
 archief te Brussel bewaard wordt (1)

1. Orig. nummer 1000. G. R. A. BECKER, Die Sammlungen der vereinigten
 Familien- und Privatbibliothek Sr. Maj. des Kaisers, I. Banden, 1875.
 2. Catalogus codicum hagiographorum qui in Libraria asservantur in
 Bibl. privata Ser. Caesaris Austriaci, in IX, XIV, 1872, 282.
 3. BRUSSEL, Stadsarchief, nr. 1333. Uitg. Origine de la Chartreuse de
 Schent sous Andrieux, in ASHB, IV, 1867, 87-122.

Het stichting-verhaal door Adriaan Dullaart laat is getiteld: Origo-
dorus Cartusianus extra oppidum Brunellensis. Vier handschriften
geven een ~~onvolledige~~ tekst, één is volledig. De ~~eerste~~ ^{onvolledige} afschrief-
ten, ^{waaraan} ~~die~~ ^{verminde} ~~thans~~ ^{exemplaren} te ~~Brussel~~ ^{Wenen} (1), ^{Paris} ~~Antwerpen~~ (2), ^{Brussel} ~~Paris~~ (3) en 's-Grav-
enborge (4) bewaard worden gaan alle terug op een copie
in het versamelenwerk van de Winderheimerkoocher Gislemaus ~~(1783)~~.
Novale Sanctorum

Het volledige handschrift, waarop reeds de Bollandisten de aan-
dacht vestigden (5) is een luxe-codex uit de xvde eeuw, die
eveneens te Wenen berust (6). Dit handschrift wordt vermeld
in de inventaris, opgemaakt ^{bi} ~~in~~ de opheffing van het konvent ~~in~~
17 Maart 1783 (7). Op 28 Maart 1786 kwam het in handen
van de eerste raadsheer van de Chambre héraldique

1. ~~BRUSSEL~~ WENEN, Nationalbibliothek, ond. nr. 9564, f. 313-321. In
verband....
2. ^{xv} PARIS, Bibliothèque de l'Arsenal, no 1067 (35 H.L.), f. 219^v-228.
3. BRUSSEL, Stadsarchief, nr 1353. E. REUSENS maakt op deze xvnde-
eeuwse copie, afkomstig van Roeklooten een uitgave: Origine....
4. DEN HAAG, Kon. Bibl., Fonds Gerard, H. 854, f. 23-59. xviii de eeuw.
5. Catalog....
6. WENEN....
7. ARA, C.C.R., n. 71.

Dit afschrift gaat terug op de tekst die Gielemans in zijn Novale Sanctorum, f. 313-321^v, sterk beknopt weergeeft (1). Geschreven voor 1487 (2), benadert de copie van Gielemans van zeer kortbij de codex van Wenen, die slechts een 15 tal jaren vroeger beëindigd werd (3). Eveneens een afschrift uit de XVde eeuw wordt bewaard in de Bibliothèque del'Arsenal, afkomstig uit Korsendonk (4). Ten slotte berust een modern afschrift in de Koninklijke Bibliotheek te 'sGravenhage (5).

De Oostenrijkse inventaris opgemaakt bij de opheffing van het klooster na 17 Maart 1783 (6) vermeldt dit luxehandschrift onder nummer 4 : Origo domus Carth. extra oppidum Bruxellensis (sic). Ms sur vélin in folio écrit de la main d'Adrien Dullaert, secrétaire d de la ville de Bruxelles, contenant les actes de la fondation du couvent et plusieurs armoiries."

Op 28 Maart 1786 kwam het handschrift in handen van de eerste raadsheer van de Chambre Héraldique, Ch. Beydaels de Zittaert. Met de overige handschriften, die in dit departement waren ondergebracht, werd het overgemaakt aan de privéverzameling van de keizer van Oostenrijk (6).

Het blijkt nu wel dat deze codex het originele exemplaar is en van de hand van A. Dullaert geschreven, die zich overigens

- WENEN, Nationalbibliothek, oud nr 9364, f. 313-321^v
1. ~~V. M. In verband met de opzet van Gielemans, die alle persoonlijke zinspelings en verwijzing naar bewijsmateriaal, dat in de oorspronkelijke tekst was ingelast, weggebraten. Cf.~~
 2. De codicibus Joh. Gielemans, in AB., XIV, 1895, 12.
 3. ~~In het Weense handschrift wordt melding gemaakt op f. 47^v (ASHB., IV, 120) van de dood van Kathelijne Bogaerts, vrouw van Dullaert, in 1471.~~
 4. PARIJS, Bibliothèque de l'Arsenal, hs 1067 (35 H.L.), f. 219^v-228. Dit is een verzamelcodex met kronieken van St. Truiden, Villers en een Origo van de kapel van Boendaal.
 5. DEN HAAG, Kon. bibl., Fonds Gérard, H 854, f. 23-59.
 6. BRUSSEL, Dienst voor de Adel, hs 290 : M. Beydaels à Vienne. Cfr. L. VER SCHUEREN, De bibliotheek der kartuizers van Roermond, 14-20.

uitvoerig identificeert als auteur. ^V Het schrift komt overeen met de stichtingsoorkonde van 1456 uit het Chartarium van Scheut, die blijkens de nsemtekening in de plooi, geschreven is door de stadsecretaris Dullaert (2). Dezelfde ondertekening vinden wij tweemaal terug in onze codex : op f. 29^v ^{waar} het eigenlijke stichtingsverhaal besluit met ~~een weidse doxologie en waarop copie volgt van de betrokken documenten, en op f. 50 waar hij zijn relaas besluit met enkele persoonlijke wederwaardigheden van de auteur. Het blijkt nu wel dat het is het originele exemplaar, door Dullaert zelf vervaardigd, zoaloff de nota in de Kortrijkse inventaris reeds~~ ~~een weidse doxologie en waarop copie volgt van de betrokken documenten, en op f. 50 waar hij zijn relaas besluit met enkele persoonlijke wederwaardigheden en een vrome bescreouwing.~~ *gemaakte*

Het boekenschrift dat de letter van Boergondische luxehandschriften benadert is opgesmukt met miniaturen en randloverwerk. Bij vergelijking nochtans met de Boergondische luxeboeken uit het Brussels valt het op dat de versiering ruw uitviel. Beslist kan men toch zeggen dat het boek niet in een kloosteratelier uitgevoerd werd. Het bezit alle eigenschappen, die en dergelijke lekeproductie kenmerken (3). De geminiatureerde folia zijn f. 2^v en de tegenliggende f. 3 en f. 31, waar het ~~hand~~ afschrift der bewijsstukken een aanvang neemt (4).

Vooreerst wordt op volle bladzijde voorgesteld een kroning van O.L.Vrouw door God de Vader en de Zoon, die merkwaardig, niet verheerlijkt uitgebeeld staat, maar naakt en bloedend. Onderaan knielen Adriaan Dullaert en Kethelijne Begaerts, beiden vergezeld van hun schutspatroon. In de loveromlijsting onderaan worden hun wapenschilden vastgehouden, respectievelijk door een monsterachtige aap en een engel.

-
- 1. *Zie nifa, blz. en plaat 10.*
 - 2. ARA, Kerk.arch., f1570 : Chartarium Scheut, nr. 343.
 - 3. L. DELAÏSSÉ, Les manuscrits à Peintures, in Bruxelles au XV siècle, 119-131.
 - 4. *Zie plaat 1-2-3.*

Het handschrift telt 51 folio-bladen perkament. Het
 is gebonden in leder of hout gespannen. De bandversie-
 ring wijst op een werk van slecht uit de xv de eeuw,
 waarschijnlijk uitgevoerd door Thomas Moreck, die toen
 de voornaamste monnik-boekbinder in het klooster (1).
 De codex zelf werd elders verwaardigd.

Het schrift....

een wijde doxologie en weroop copie volgt van
 dit handschrift van de auteur. Het is in een
 ten, en op 1.00 waz hij zijn reless besluit met enkele persoonlijke
 plan, die alle zelf vervoerd, zodat de tekst in de oorspronkelijke
 wederwaardigd en een vrome beschouwing.

Het boekenschrift dat de letter van Boergondische luxehand-
 schriften benadert is opgesommt met ministeren en randlooverwerk. Dit
 vergelijking nochtans met de Boergondische luxehoecken uit het pros-
 aise valt het op dat de versiering nu uitzelf. Het is kan men toch
 zeggen dat het boek niet in een kloosteratelier vervaardigd werd. Het
 bezit alle eigenschappen, die in dergelijke lakproductie kenmerken
 (3). De gemiddelde folio zijn 1.2 v en de tegenliggende 1.2 en 1.
 Het was het handschrift afschrift der bewijzstukken een eenzang neemt
 Voorziet wordt op volle diezelfde voortgeleid een kroon van
 O.L.Vrouw door God de vader en de zoon, die merkwaardig, niet verbeer-
 lijkt uitgebeeld staat, maar maakt en bloedend. Ondersaan knielen abri-
 en Dulleert en Katholijne hegeres, beiden vergezeld van hun schuts-
 patron. In de loveromlijsting onderaan worden hun wapenschilden vast-
 gehouden, respectievelijk door een monstercantige sap en een engel.

E. ARA, Kerk arch. 1150 : Quartierum Scheut, nr. 343.
 E. L. DELAERE, Les manuscrits à peintures, in Bruxelles au XV siècle,
 110-111.
 v. de plant 1-2-3.

Een rijkversierde, geminiatureerde hoofdletter staat op f.3

In de letter I wordt de afgeknotte boom voorgesteld en daarin een gekleed en gekroond Madonnabeeld met kind. Het staat in een schrijn, gotisch bewerkt met zijfluiken, die beschilderd zijn. Beeld en boom zijn omringd met schaduwachtige gestalten van biddende engelen. Ook is heel deze bladzijde, die de inzet van de tekst is, met loverwerk en diermotief in de rand versierd.

Een zeer primair sandoend lovermotief versiert de rand van de derde geminiatureerde bladzijde, f.31. Onderaan staat het wapen van Dullaert. Het overige van de bladzijde is horizontaal drieledig verdeeld: bovenaan een verzorgde miniatuur, waar in het midden weer de afgeknotte boom met het beeldje staat. Links ervan wordt Michaël voorgesteld, die de drak doodt en rechts St. Goedele met de duivel, die haar lamp dooft, als patroonheiligen van Brussel. De volgende geleiding is versierd met de wapens van de Boergondiërs, terwijl ten slotte de tekst der bewijstukken begint.

In tegenstelling tot de meeste kloosterkronieken, die gewoonlijk een zekere anonymiteit bewaren, is de auteur van dit stichtingsverhaal uitvoerig in de opgave van zijn identiteit. Geboorteplaats en - datum, doopsel, studie en beroep worden in détail vermeld. Hiermee lijkt hij eerder in de lijn te staan van Boergondische hofkroniekschrijvers, die door de beschrijving van hun eigen persoon en het naar voor brengen van hun eigenwaarde, de gunst moeten verwerven van het publiek. Wij denken hier aan Le Livre des chroniques de Brabant van Jan van Edingen, Amman van Brussel. Deze ogendienaar van Filips de Goede en Karel de Stoute, - tijdgenoot en vriend van Adriaan Dullaert, maakt in de inleiding van zijn werk eveneens al zijn prerogatieven bekend,

die zijn verhaal in waarde moeten bevestigen in de ogen van hertog Karel (1).

Uit de inleiding, die zoals heel het verhaal, opgesierd is met religieuze emphase, verneemt men dat hij op 15 Maart 1412 (n.s.) te Weerde bij Temse geboren werd en gedoopt. Op 13jarige leeftijd begon hij zijn studie te Parijs, waar hij de facultates artium doorliep om daarna tien jaar te Leuven door te brengen. Hij behaalde er het licentiaat in beide rechten (2). In 1429 werd hij geïmmatriculeerd aan de Leuvense Universiteit (3) en op 28 November 1433 opgenomen in de raad van dit lichaam, waar hij in 1437 onder de Judices appellationum zettele als afgevaardigde van de faculteit der Rechten, en op 28 Februari 1438 bij de assessores van de rector (4).

Op zes en twintigjarige leeftijd zou hij als stadsecretaris van Brussel aanvaard worden, volgens een XVIIde eeuwse register in 1438 (1439 n.s.) (5). In 1440 huwde hij Kathelijne Bogaerts. Volgens hetzelfde register weten wij dat hij zijn ambt verliet in 1465 en tevens, wegens ongehoorzaamheid aan de stadsmagistraet, naar Mechelen trok waar hij overleed nadat hij evenwel met de stad Brussel verzoend was (6).

1. J. BORGNET, Le livre des chroniques de Brabant, in G.R. des séances de la CRH., 8de reeks, VIII, , 361.

2. A. DULLAERT, f. 3 (ASHB., IV, 88)

3. E. REUSENS, Matricule de l'Université de Louvain, I, 5, n. 3. Cfr. J. PAQUET, La collaboration du clergé à l'administration des villes de Bruxelles et d'Anvers aux XIV et XV siècles, in Le Moyen Age, LVI, 1950, 36

4. E. REUSENS, Actes ou proces-verbaux des séances..., I, 31 mai 1432-21 septembre 1443, passim.

5. BRUSSEL, Stadsarchief, nr 3361 : Magistraet van Brussel, f. 200.

6. Ibid. : " Magister Adrianus Dullaert licentistatus in utroque iure effectus est secretarius predicti opidi anno xxxviii et recessit ab officio suo anno lxxv et similiter recessit ab hoc opido in Mechlinie propter lites et processus quos sustinuit contra legislatores tunc existentes, cum quibus tamen postea convenit. Nihilominus ipse mansit et mortuus est Mechlinie. Hic tempore sui secretariatatus residebat in

20

Op 6 Maart 1466 (n.s.) werd de stadssecretarius uit zijn ambt ontzet en installeerde men Joris Tserclaes (1). Volgens de acte, die hiervan opgemaakt werd, was dit het slot van verwittigingen en veroordelingen, die tot tweemaal toe op verzet stootten van Dullaert. Welk het delikt van Dullaert was, buiten diffamatie van de stadsregistratrat blijft onopgelost. Hij was tot tweemaal toe veroordeeld tot een boetebedevaart waaraan hij zich echter helemaal niet stoorde. Hierom, en om de moeilijkheden en eerroof, die hij de magistratrat aandeed, werd hij onbekwaam nog enig ambt te bekleden (2).

Camera media ubi reliquit literas et libros suos seu protocolla."

1. BRUSSEL, Stadsarchief, nr IX : Boeck metten haere, f. CCII-CCIII : Vanden afsettene ende ontlestingen der officien vanden secreteriscap aenden persoon meester Adriaens Dullaert ende den sennsetten ende admissien meester joerys tserclaes inde voers officie vanden secreteriscap... Actis VI marcii a. lxxv."
2. De vindplaats waar A. WALTERS, A. Dullaert, in Biogr. Nat., VI, 272 meer preciese details over de straf van Dullaert vertelde, bleef mij onbekend. Ziehier de tekst uit het Boeck metten haere, f. CCII-CCIII :
" ... Item alsoe de voers wethoudere insgelyckx den voers goeden manne van der stadsraede, den gesworenen vanden ambachten ende hondersten mannen vander stad opgedaen hebben hoe meester Adriaen Dullaert secretaris der stad van Brussel bij den Amman ende wethouderen der voirs stad te twee stonden gecorrigeerd ende openbaerlic uutgeroepen es op sekere wegen ende beternissen te doene des emmertoe een goede wile is geleden ende dat hy hem tot noch toe niet gepynt en heeft den here ende wethouderen gehoirsaem te syne ende sine wegnen beghinnen te doene men heeft hem ghapynt den here ende oic den wethouderen syn meesteren grootelic te diffameren ende te belasten ende op huer eere ende eede te scrivene contrarie syns selfs eede dien hij der stad heeft gedaen. ... midts den welken der voirs wethouderen geaviseert hadden de voirs meester Adriaen tontsettene ende te verlostene vanden voirs secretaris cap ende te ordineren dat hij in dierre oft et henrehande andere officien der stad nimmermeer dienen en sal."

Wanneer komt zijn vroom verhael over de stichting van Scheut tot stand ? In zijn inleiding zegt hij dat hij 25 jaar zijn ambt vervult en nu als verpozing, laboribus fatigatus, deze geschiedeknis wil ^fomaken. Een weinig verder noemt hij zichzelf als voorbeeld, om de genadevolle uitwerking van de nieuwe devotie tot O.L.V. te bevestigen : terwijl hij zijn boek schreef werd hij met niets onaangenaams overvallen, integendeel (1). Het jaar 1464, toen hij op zijn zeggen de wijk moest nemen naar Mechelen (2) lijkt helemaal niet zo rustig. Wij mogen dan wel aannemen dat dit mémoire kort daarvoor geschreven werd, ^{te meer jaer} ~~te meer jaer~~ de bewijsstukken, die een ahangsel vormen, voor een deel afschrift zijn van acten der stad Brussel.

Wat na dit supplement nog gezegd wordt, dateert van later tijd en werd te Mechelen aangevuld : het behelst ten andere niets anders dan een vermelding van zijn vlucht in 1464 (n.s.), de dood van zijn vrouw op 28 Juni 1471, die in de St-Gombautskerk begraven werd en een lyrische lofprijzing van Jezus' Lijden en van de Moedermaagd, die wel reminiscenties bevat aan de moeilijkheden der voorbije jaren (3).

Ook als Dullaert in zijn opstel spreekt over Jan van Edingen, als "de amman, die toen mijn meester en trouwe vriend was... (4)", dan lijkt hij hier wel een herinnering op te roepen aan betere

1. A. DULLAERT, f. 10 (ASHB, IV, 97)

2. ID., f. 48^v (ASHB., IV, 119) : "...recessum meum ultimum et subitanum a Bruxella, qui fuit feria tertia post Oculi anno domini MCCCCLXIII."

3. ID., f. 48^v-50 (ASHB, IV, 119-122) : de laatste paragraaf met ondertekening door Dullaert werd niet gepubliceerd.

4. ID., f. 17 (ASHB., IV, 104) ~~f. tune temporis dominum et amicum fidelissimum~~

tijden, toen hij nog op vertrouwde voet stond met allen, die enigzins naam hadden te Brussel. Men ontmoet hem op het jaarlijks banket van de broederschap van Sint Jacob van de Koudenberg, in gezelschap van Filips de Goede, Adolf van Kieef, De Dynter, Rogier vander Weyden en zoveel andere magistraten, kunstenaars, handelslui en ambtenaren (1462) (1).

De archieven van Scheut laten zeer weinig aantekeningen na over deze "stichter". Voor het jaar 1463-1464 tekent de procurator Jan de Bruyne zijn tussenkomst aan in een geschil tussen het klooster en Jan Cappuyn, dat de secretaris wist bij te leggen. Zijn vrouw bezorgde, volgens hetzelfde Manuale procuratoris in Augustus 1464 een pientie aan het convent (2). Voor het overige blijkt Adriaan Dullaert in de jaren 1467 tot 1470 "van ouds" in schuld te staan bij het klooster voor 9 pond, 17 schelling en 6 denier groten Brabants (3).

De betrekkingen na 1464 met Scheut zijn wel verminderd. Het enige dat nog van hem spreekt is het anniversarium op 15 September (4)

Nergens staat opgetekend hoe het stichtingsverhaal in de bibliotheek van de kartuis kwam. Het is na 1471. In 1480 zal prior Voet het meermaals gebruiken in zijn kroniek, maar er nimmer melding van maken als bron. Pas P. de Wal in de XVIIde eeuw geeft het aan als dusdanig. Niets echter leest men vermoeden dat het werk opgedragen werd aan de kartuizers van Scheut. Zo lijkt het ook meer een persoonlijk mémoire, waarin de auteur op de voorgrond treedt als de voornaamste

-
1. M. MARTENS, Bruxelles Capitale, in Bruxelles au XV siècle, 51.
 2. ARA, kerk.arch., 11913, a. lxiii-lxiv.
 3. ARA, kerk.arch., 11934, van 1466 tot 1469 : Quae domui debentur de accidentalibus : "Magister Adriaenus Dullaert tenetur ex antiquo... IXlb. XV Iisc VI den."
 4. WENEN, Nat.bibl., ser. nov., 12775, f. 161 : Anniversarium magistri Adriani Dullaert olim secretarii Bruxellensis qui multum laborevit in inchoatione huius domus. Cfr. BRUSSEL, Dienst voor adel, hs 248.

ijversaar van de kloosterslichting. Of het geschrift moet gezien worden in het licht van de ongunstige publieke opinie, die rond zijn persoon heerste, blijft een open vraag, waarmee toch rekening moet gehouden worden, vooral in verband met de geloofwaardigheid van deze auteur?

Nochtans niet alleen de eenzijdigheid, waarmee zijn eigen persoon in het licht gesteld wordt, werkt hinderlijk. Het verhaal is ook opgeschreefd met een overdadige symboliek en meermaals worden de feiten in een wonderdadige atmosfeer geschilderd. Dat men hier werkelijk met stijlfiguren te doen heeft, bekent de auteur zelf waar hij het verslag van een onderzoekscommissie weergeeft, die bij de goedkeuring van de nieuwe devotie, besloot dat men op geen enkel wonder kon w jzen (1).

Onder de zo genaamde buitengewone verschijnselen lijkt wel het "lichtwonder" de inzet te zijn van de gehele verdere geschiedenis. Op de nacht vóór Pinksteren 1450 ~~hadden vele Brusselaars~~^{werd} dit waargenomen. Maar ook de kartuizer van Utrecht, de frater exiguus, die het begin van zijn convent beschreef, vermeldt zulk licht dat ~~naar~~ de plaats heiligde waar eens de kartuizerij Nieuwlicht zou ontstaan (2). Met veel terughoudendheid zal de nuchtere kroniekschrijver Arnold Beeltsen een dergelijk visioen aantekenen voor de plaats waar de kartuize van Herne gevestigd werd (3) en Pieter Doerland maakt een ge-

1. A. DULLABERT, f. 8^{r-v} (ASHE, IV, 94) : Item licet in veritate a nemine saltem sufficienter in eadem inquisitione inventum extiterit aliquod tale remedium, quod secundum rectam discretionem vocabuli proprie miraculum dici potuisset aut p o miraculo publicari...

2. J. VAN HASSELT, Het Necrologium..., 137 : Hoewel de plaats waar de kartuize te Utrecht opgericht werd Vallis Florum heette, werd de nieuwe kertuis domus Nove Lucis " de quo quidem fundi et hoc notabiliter est sciendum quod vetrum attestacione vicinorum, diu ante inchoationem dicti monasterii luminaria choruscancia nocturno tempore in eodem solebant loco frequenter videri...

3. LAMALLE, Chronique..., 10 : " ...Qui scilicet Theodoricus homo valde sanctus, solebat videre luminaria noctibus circa locum ubi nunc eccle-

lijkaardig gebeuren wereldkundig in verband met de stichting van het klooster op het Kiel te Antwerpen (1).

De pathetische toon, symboliek en allegorie zijn wel te aanzien als een uiting van de laatmiddeleeuwse stijl, die tot het uiterste gedreven werd (2).

Toch schreef Adriaan Dullaert deels uit eigen ervaring of op getuigenis van ooggetuigen, ofwel ging hij terug op de archiefstukken in betrekking met de kloosterstichting (3).

De latere króniekschrijver van Scheut heeft Dullaert meermaals letterlijk gecopieerd, nochtans verrijkt en geïllustreerd met andere getuigenissen, waarvan de gegevens verstrekt waren door Hendrik van Loen, die de stichting beredderde en dienst deed als eerst prior. In dit verband gezien houdt het verhaal van Dullaert stand. Er heeft alleen een accentverschuiving plaats: de primordiale rol van de stadssecretaris wijkt enigzins voor het initiatief van de Amman, Jan van Edingen. De eerste literaire bron voor de geschiedenis van het klooster te Scheut doorstond de proef, *of schoon zij niet het werk is van een Kartuisermonnik.*
~~Met deze Origo nochtans, bevindt men zich helemaal niet op het terrein van de geschiedschrijving bij de kartuizers zelf~~

sia nostrae Dominae et nostra est fabricata; unde hoc praedixit fore signum vel hoc fuit indicium quod in posterum divinae laudes ibidem devote essent celebrandae."

2. J. HUIZINGA, Herfsttij der Middeleeuwen, hoofdst. XV: Het symbolisme uitgebloeid, 289-306.

3. P. DOORLAND, Chronicon Cartusiense, lib. VI, c. XXX, blz. 372-373.

3. A. DULLAERT, f. 3^v (ASHB., IV, 88) ~~Over de stichting wil hij schrijven "saltem illis, de quibus pro maiori parte ego idem Adrianus de vera scientia et aliis quaedam, de quibus ex relatione fide dignorum loqui scio"~~